

Háttéranyagok

Kornai János

Még egyszer a "rendszerparadigmáról"

**Tisztázás és kiegészítések
a posztszocialista régió tapasztalatainak fényében**

című tanulmányához

Munkaanyag

2016 szeptember

1. háttéranyag

Az egykori szocialista és a jelenlegi posztszocialista országok jegyzéke

1. táblázat

A volt szocialista országok a kommunista hatalomátvétel időpontjának sorrendjében¹

Sorszám	Országnev 1987-ben	Országnev 2016-ban
1.	Szovjetunió	Azerbajdzsán
		Észtország
		Fehéroroszország
		Grúzia
		Kazahsztán
		Kirgizisztán
		Lettország
		Litvánia
		Moldova
		Oroszországi Föderáció
		Örményország
		Tadzsikisztán
		Türkmenisztán
		Ukrajna
Üzbegisztán		
2.	Mongólia	Mongólia
3.	Albánia	Albánia
4.	Jugoszlávia	Bosznia és Hercegovina
		Horvátország
		Koszovó (vitatott jogállású)
		Macedónia
		Montenegró
		Szerbia
Szlovénia		
5.	Bulgária	Bulgária
6.	Csehszlovákia	Cseh Köztársaság
		Szlovákia
7.	Magyarország	Magyarország
8.	Lengyelország	Lengyelország
9.	Románia	Románia
10.	Észak-Korea	Észak-Korea
11.	Kína	Kína
12.	Német Szövetségi Köztársaság, keleti tartományok	Németország ²
13.	Vietnam	Vietnám
14.	Kuba	Kuba
15.	Kongó	Kongói Köztársaság („Brazzaville-Congo”)
16.	Szomália	Szomália
17.	Dél-Jemen	Jemen
18.	Benin	Benin
19.	Etiópia	Etiópia
20.	Angola	Angola
21.	Kambodzsa	Kambodzsa
22.	Laosz	Laosz
23.	Mozambik	Mozambik
24.	Afganisztán	Afganisztán
25.	Nicaragua	Nicaragua
26.	Zimbabwe	Zimbabwe

¹ Forrás: Kornai 1993, 38-39 p.

² Az egykori Német Demokratikus Köztársaságot alkotó tartományok.

2. táblázat

A volt szocialista országok a mai országnév sorrendjében

A	B	C	D	E
Sor- szám	Országnév 2016-ban	Elődállam neve 1987-ben	Az ország lakossága millió főben 2015-ben ¹	Az ország területe 1000 négyzetkm-ben 2015-ben ²
1.	Afganisztán	Afganisztán	33	653
2.	Albánia	Albánia	3	29
3.	Angola	Angola	25	1 247
4.	Azerbajdzsán	Szovjetunió	10	87
5.	Benin	Benin	11	115
6.	Bosznia és Hercegovina	Jugoszlávia	4	51
7.	Bulgária	Bulgária	7	111
8.	Cseh Köztársaság	Csehszlovákia	11	79
9.	Észak-Korea	Észak-Korea	25	121
10.	Észtország	Szovjetunió	1	45
11.	Etiópia	Etiópia	99	1 104
12.	Fehéroroszország	Szovjetunió	10	208
13.	Grúzia	Szovjetunió	4	70
14.	Horvátország	Jugoszlávia	4	57
15.	Jemen	Jemen	27	528
16.	Kambodzsa	Kambodzsa	16	181
17.	Kazahsztán	Szovjetunió	18	2 725
18.	Kína	Kína	1 371	9 563
19.	Kirgizisztán	Szovjetunió	6	200
20.	Koszovó (vitatott jogállású)	Jugoszlávia	2	11
21.	Kuba	Kuba	11	110
22.	Kongói Köztársaság („Brazzaville-Congo”)	Kongó	5	342
23.	Laosz	Laosz	7	237
24.	Lengyelország	Lengyelország	38	313
25.	Lettország	Szovjetunió	2	64
26.	Litvánia	Szovjetunió	3	65
27.	Macedónia	Jugoszlávia	2	26
28.	Magyarország	Magyarország	10	93
29.	Moldova	Szovjetunió	4	34
30.	Mongólia	Mongólia	3	1 564
31.	Montenegró	Jugoszlávia	1	14
32.	Mozambik	Mozambik	28	799
33.	Németország (keleti tartományok) ³	Német Demokratikus Köztársaság,	16	108
34.	Nicaragua	Nicaragua	6	130
35.	Oroszországi Föderáció	Szovjetunió	144	17 098
36.	Örményország	Szovjetunió	3	30
37.	Románia	Románia	20	238
38.	Szerbia	Jugoszlávia	7	88
39.	Szlovákia	Csehszlovákia	5	49
40.	Szlovénia	Jugoszlávia	2	20
41.	Szomália	Szomália	11	638
42.	Tadzsikisztán	Szovjetunió	8	143
43.	Türkmenisztán	Szovjetunió	5	488
44.	Ukrajna	Szovjetunió	45	604
45.	Üzbegisztán	Szovjetunió	31	447
46.	Vietnám	Vietnám	92	331
47.	Zimbabwe	Zimbabwe	16	391

³ World Bank (2016a): *Population, total* Code: SP.POP.TOTL Adatfájl. Data Extract From World Development Indicators. letöltve: 2016-07-11.

⁴ World Bank (2016b): *Surface area (sq. km)* Code: AG.SRF.TOTL.K2 Adatfájl. Data Extract From World Development Indicators. letöltve: 2016-07-11.

2. háttéranyag

A posztszocialista országok besorolása a "nagy rendszerek" és politikai-kormányzati formák tipológiái szerint

A	B	C	D
Sorszám	Ország megnevezése 2016-ban	Besorolás a "Nagy rendszerek" tipológia szerint	Besorolás a "Politikai-kormányzati formák" tipológia szerint
1	Afganisztán	Kapitalizmus	Autokrácia
2	Albánia	Kapitalizmus	Demokrácia
3	Angola	Kapitalizmus	Autokrácia
4	Azerbajdzsán	Kapitalizmus	Autokrácia
5	Benin	Kapitalizmus	Demokrácia
6	Bosznia és Hercegovina	Kapitalizmus	Demokrácia
7	Bulgária	Kapitalizmus	Demokrácia
8	Cseh Köztársaság	Kapitalizmus	Demokrácia
9	Észak-Korea	Szocializmus	Diktatúra
10	Észtország	Kapitalizmus	Demokrácia
11	Etiópia	Besorolás bizonytalan	Besorolás bizonytalan
12	Fehéroroszország	Kapitalizmus	Autokrácia
13	Grúzia	Kapitalizmus	Demokrácia
14	Horvátország	Kapitalizmus	Demokrácia
15	Jemen	Besorolás bizonytalan	Besorolás bizonytalan
16	Kambodzsa	Kapitalizmus	Autokrácia
17	Kazahsztán	Kapitalizmus	Autokrácia
18	Kína	Kapitalizmus	Diktatúra
19	Kirgizisztán	Kapitalizmus	Besorolás bizonytalan
20	Koszovó (vitatott jogállású)	Kapitalizmus	Demokrácia
21	Kuba	Átmenet a szocializmusból a kapitalizmusba	Diktatúra
22	Kongói Köztársaság („Brazzaville-Congo”)	Kapitalizmus	Autokrácia
23	Laosz	Kapitalizmus	Diktatúra
24	Lengyelország	Kapitalizmus	Demokrácia
25	Lettország	Kapitalizmus	Demokrácia
26	Litvánia	Kapitalizmus	Demokrácia
27	Macedónia	Kapitalizmus	Demokrácia
28	Magyarország	Kapitalizmus	Autokrácia
29	Moldova	Kapitalizmus	Demokrácia
30	Mongólia	Kapitalizmus	Demokrácia
31	Montenegro	Kapitalizmus	Demokrácia
32	Mozambik	Kapitalizmus	Demokrácia
33	Német Szövetségi Köztársaság, keleti tartományok ¹	Kapitalizmus	Demokrácia
34	Nicaragua	Kapitalizmus	Demokrácia
35	Oroszországi Föderáció	Kapitalizmus	Autokrácia
36	Örményország	Kapitalizmus	Autokrácia
37	Románia	Kapitalizmus	Demokrácia
38	Szerbia	Kapitalizmus	Demokrácia
39	Szlovákia	Kapitalizmus	Demokrácia
40	Szlovénia	Kapitalizmus	Demokrácia
41	Szomália	Bizonytalan	Bizonytalan
42	Tadzsikisztán	Kapitalizmus	Autokrácia
43	Türkmenisztán	Kapitalizmus	Diktatúra
44	Ukrajna	Kapitalizmus	Demokrácia
45	Üzbegisztán	Kapitalizmus	Autokrácia
46	Vietnám	Kapitalizmus	Diktatúra
47	Zimbabwe	Kapitalizmus	Autokrácia

¹ Az egykori Német Demokratikus Köztársaságot alkotó tartományok.

3. háttéranyag

Összegező adatok

A	B	C	D	E	F
Sor- szám	Összegező sorok	Lakosság millió főben (2015) ¹	Terület 1000 km ² (2015) ²	Besorolás: "Nagy rendszerek" tipológia	Besorolás: "Politikai- kormányzati formák"
(i)	Világ összesen	7 346,63	134 325,30		
(ii)	Posztszocialista régió összesen	2 209,43	41 647,00		
(iii)	Posztszocialista régió népességének részaránya százalékban, a világ lakosságához képest	30,07%			
(iv)	Posztszocialista régió részaránya a világ területéhez képest		31,00%		
(v)	Szocialista országok népességének részaránya, a világ népességéhez képest			0,34%	
(vi)	A szocializmusból a kapitalizmusba már átment országok népességének részaránya a világ népességéhez képest			27,71%	
(vii)	A szocializmusból a kapitalizmusba most átmenő országok népességének részaránya a posztszocialista régió népességéhez képest			0,16%	
(viii)	Szocialista országok területének részaránya, a világ területéhez képest			0,09%	
(ix)	A szocializmusból a kapitalizmusba már átment országok területének részaránya a világ területéhez képest			29,14%	
(x)	A szocializmusból a kapitalizmusba most átmenő országok területének részaránya a posztszocialista régió területéhez képest			0,08%	
(xi)	A posztszocialista rendszerben működő demokráciák népességének részaránya a világ népességéhez képest				3,10%
(xii)	A posztszocialista rendszerben működő autokráciák népességének részaránya a világ népességéhez képest				4,45%
(xiii)	A posztszocialista rendszerben működő diktatúrák népességének részaránya a világ népességéhez képest				20,58%
(xiv)	A posztszocialista rendszerben működő demokráciák területének részaránya a világ területéhez képest				3,49%
(xv)	A posztszocialista rendszerben működő autokráciák területének részaránya a világ területéhez képest				17,60%
(xvi)	A posztszocialista rendszerben működő diktatúrák területének részaránya a világ területéhez képest				8,08%
(xvii)	A posztszocialista rendszerben működő demokráciák népességének részaránya a posztszocialista rendszerek össznépességéhez képest				10,32%
(xviii)	A posztszocialista rendszerben működő autokráciák népességének részaránya a posztszocialista rendszerek össznépességéhez képest				14,79%
(xix)	A posztszocialista rendszerben működő diktatúrák népességének részaránya a posztszocialista rendszerek össznépességéhez képest				68,42%
(xx)	A posztszocialista rendszerben működő demokráciák területének részaránya a posztszocialista országok összterületéhez képest				11,25%
(xxi)	A posztszocialista rendszerben működő autokráciák területének részaránya a posztszocialista országok összterületéhez képest				56,77%
(xxii)	A posztszocialista rendszerben működő diktatúrák területének részaránya a posztszocialista országok összterületéhez képest				26,05%

¹ Forrás: Worldbank 2016a

² Forrás: Worldbank 2016b

Források

Wikipedia (2016a): *Német Demokratikus Köztársaság* szócikk.

https://hu.wikipedia.org/wiki/N%C3%A9met_Demokratikus_K%C3%B6zt%C3%A1rsas%C3%A1g

letöltve: 2016-07-11

Wikipedia (2016b): *Demographics of Germany* szócikk.

https://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_Germany letöltve: 2016-07-11

World Bank (2016a): *Population, total* Code: SP.POP.TOTL Adatfájl. Data Extract From World Development Indicators. letöltve: 2016-07-11.

World Bank (2016b): *Surface area (sq. km)* Code: AG.SRF.TOTL.K2 Adatfájl. Data Extract From World Development Indicators. letöltve: 2016-07-11.

4. háttéranyag

Összehasonlító jelentések a posztoszocialista országokról

Kapitalizmus vs. szocializmus

Politikai-kormányzati formák

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
No.	Ország megnevezése	Bertelsmann Transformation Index		EBRD Transition Index	World Economic Forum	Bertelsmann Transformation Index					Freedom House Nations In Transit	
		„Market Economy Status” kvantitatív érték	„Market Economy Status” kvalitatív kategória	„Competition Policy” kvantitatív érték	„Goods market efficiency” kvantitatív érték	„Democracy Status” kvantitatív érték	„Democracy Status” kvalitatív kategória	„Political System” kvantitatív érték	„Status Index” kvantitatív érték	„Political System” kvalitatív kategória	„Democracy Score” kvantitatív érték	„Democracy Category” kvalitatív kategória
1	Afganisztán	2,89	Rudimentary market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	nincs adat	3,02	Hard-line autocracy	4,00	2,95	Autocracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel
2	Albánia	6,46	Functional flaws market economy	2,33	4,34	6,95	Defective democracy	0,00	6,71	Democracy	4,14	Transitional Government or Hybrid Regime
3	Angola	4,07	Poorly functioning market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	2,92	4,25	Moderate autocracy	4,00	4,16	Autocracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel
4	Azerbajdzsán	5,39	Functional flaws market economy	1,67	4,31	3,48	Hard-line autocracy	6,00	4,44	Autocracy	6,86	Consolidated Authoritarian Regime
5	Benin	5,00	Functional flaws market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	3,83	7,55	Defective democracy	0,00	6,28	Democracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
No.	Ország megnevezése	Bertelsmann Transformation Index		EBRD Transition Index	World Economic Forum	Bertelsmann Transformation Index				Freedom House Nations In Transit		
		„Market Economy Status” kvantitatív érték	„Market Economy Status” kvalitatív kategória	„Competition Policy” kvantitatív érték	„Goods market efficiency” kvantitatív érték	„Democracy Status” kvantitatív érték	„Democracy Status” kvalitatív kategória	„Political System” kvantitatív érték	„Status Index” kvantitatív érték	„Political System” kvalitatív kategória	„Democracy Score” kvantitatív érték	„Democracy Category” kvalitatív kategória
6	Bosznia és Hercegovina	6,46	Functional flaws market economy	2,33	3,69	6,30	Defective democracy	0,00	6,38	Democracy	4,50	Transitional Government or Hybrid Regime
7	Bulgária	7,68	Functioning market economy	3,00	4,35	8,15	Democracy in consolidation	0,00	7,91	Democracy	3,25	Semi-Consolidated Democracy
8	Cseh Köztársaság	9,36	Developed market economy	3,00	4,63	9,45	Democracy in consolidation	0,00	9,40	Democracy	2,21	Consolidated Democracy
9	Észak-Korea	1,68	Rudimentary market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	nincs adat	2,60	Hard-line autocracy	6,00	2,14	Autocracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel
10	Észtország	9,29	Developed market economy	3,67	4,93	9,70	Democracy in consolidation	0,00	9,49	Democracy	1,93	Consolidated Democracy
11	Etiópia	3,86	Poorly functioning market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	4,07	3,23	Hard-line autocracy	6,00	3,55	Autocracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel
12	Fehéroroszország	4,61	Poorly functioning market economy	2,00	nincs adat	3,93	Hard-line autocracy	6,00	4,27	Autocracy	6,64	Consolidated Authoritarian Regime
13	Grúzia	5,93	Functional flaws market economy	2,00	4,48	6,70	Defective democracy	0,00	6,31	Democracy	4,61	Transitional Government or Hybrid Regime
14	Horvátország	7,46	Functioning market economy	3,33	4,05	8,40	Democracy in consolidation	0,00	7,93	Democracy	3,68	Semi-Consolidated Democracy

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
No.	Ország megnevezése	Bertelsmann Transformation Index		EBRD Transition Index	World Economic Forum	Bertelsmann Transformation Index				Freedom House Nations In Transit		
		„Market Economy Status” kvantitatív érték	„Market Economy Status” kvalitatív kategória	„Competition Policy” kvantitatív érték	„Goods market efficiency” kvantitatív érték	„Democracy Status” kvantitatív érték	„Democracy Status” kvalitatív kategória	„Political System” kvantitatív érték	„Status Index” kvantitatív érték	„Political System” kvalitatív kategória	„Democracy Score” kvantitatív érték	„Democracy Category” kvalitatív kategória
15	Jemen	3,00	Poorly functioning market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	3,64	2,82	Hard-line autocracy	6,00	2,91	Autocracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel
16	Kambodzsa	4,50	Poorly functioning market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	4,15	3,73	Hard-line autocracy	5,00	4,12	Autocracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel
17	Kazahsztán	6,04	Functional flaws market economy	2,00	4,48	3,73	Hard-line autocracy	6,00	4,88	Autocracy	6,61	Consolidated Authoritarian Regime
18	Kína	6,61	Functional flaws market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	4,37	3,28	Hard-line autocracy	6,00	4,95	Autocracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel
19	Kirgizisztán	5,46	Functional flaws market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	nincs adat	5,95	Highly defective democracy	0,00	5,71	Democracy	5,89	Semi-Consolidated Authoritarian Regime
20	Koszovó (vitatott jogállású)	6,00	Functional flaws market economy	2,33	nincs adat	6,65	Defective democracy	0,00	6,33	Democracy	5,07	Semi-Consolidated Authoritarian Regime
21	Kuba	4,61	Poorly functioning market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	nincs adat	3,68	Hard-line autocracy	5,00	4,15	Autocracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel
22	Kongói Köztársaság („Brazzaville-Congo”)	3,71	Poorly functioning market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	nincs adat	3,45	Hard-line autocracy	6,00	3,58	Autocracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
No.	Ország megnevezése	Bertelsmann Transformation Index	EBRD Transition Index	World Economic Forum	Bertelsmann Transformation Index				Freedom House Nations In Transit			
		„Market Economy Status” kvantitatív érték	„Market Economy Status” kvalitatív kategória	„Competition Policy” kvantitatív érték	„Goods market efficiency” kvantitatív érték	„Democracy Status” kvantitatív érték	„Democracy Status” kvalitatív kategória	„Political System” kvantitatív érték	„Status Index” kvantitatív érték	„Political System” kvalitatív kategória	„Democracy Score” kvantitatív érték	„Democracy Category” kvalitatív kategória
23	Laosz	4,75	Poorly functioning market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	nincs adat	2,90	Hard-line autocracy	6,00	3,83	Autocracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel
24	Lengyelország	8,96	Developed market economy	3,67	4,51	9,50	Democracy in consolidation	0,00	9,23	Democracy	2,32	Consolidated Democracy
25	Lettország	8,50	Developed market economy	3,67	4,64	8,75	Democracy in consolidation	0,00	8,63	Democracy	2,07	Consolidated Democracy
26	Litvánia	9,00	Developed market economy	3,67	4,64	9,30	Democracy in consolidation	0,00	9,15	Democracy	2,32	Consolidated Democracy
27	Macedónia	7,07	Functioning market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	nincs adat	6,65	Defective democracy	0,00	6,86	Democracy	4,29	Transitional Government or Hybrid Regime
28	Magyarország	7,79	Functioning market economy	3,33	4,29	7,60	Defective democracy	0,00	7,69	Democracy	3,29	Semi-Consolidated Democracy
29	Moldova	5,79	Functional flaws market economy	2,33	4,06	6,70	Defective democracy	0,00	6,24	Democracy	4,89	Transitional Government or Hybrid Regime
30	Mongólia	5,93	Functional flaws market economy	2,67	4,24	7,30	Defective democracy	0,00	6,61	Democracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel
31	Montenegro	7,11	Functioning market economy	2,33	4,30	7,85	Defective democracy	0,00	7,48	Democracy	3,93	Semi-Consolidated Democracy

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
No.	Ország megnevezése	Bertelsmann Transformation Index		EBRD Transition Index	World Economic Forum	Bertelsmann Transformation Index				Freedom House Nations In Transit		
		„Market Economy Status” kvantitatív érték	„Market Economy Status” kvalitatív kategória	„Competition Policy” kvantitatív érték	„Goods market efficiency” kvantitatív érték	„Democracy Status” kvantitatív érték	„Democracy Status” kvalitatív kategória	„Political System” kvantitatív érték	„Status Index” kvantitatív érték	„Political System” kvalitatív kategória	„Democracy Score” kvantitatív érték	„Democracy Category” kvalitatív kategória
32	Mozambik	4,86	Poorly functioning market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	3,97	5,60	Highly defective democracy	0,00	5,23	Democracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel
33	Németország	A Bertelsmann nem közöl adatot		Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	4,92	A Bertelsmann nem közöl adatot				nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel	
34	Nicaragua	5,46	Functional flaws market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	3,77	5,60	Highly defective democracy	0,00	5,53	Democracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel
35	Oroszországi Föderáció	5,71	Functional flaws market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	nincs adat	4,40	Moderate autocracy	4,00	5,06	Autocracy	6,50	Consolidated Authoritarian Regime
36	Örményország	5,89	Functional flaws market economy	2,33	4,46	5,23	Moderate autocracy	2,00	5,56	Autocracy	5,36	Semi-Consolidated Authoritarian Regime
37	Románia	7,96	Functioning market economy	3,33	4,28	8,15	Democracy in consolidation	0,00	8,06	Democracy	3,46	Semi-Consolidated Democracy
38	Szerbia	7,00	Functioning market economy	2,33	3,74	7,85	Defective democracy	0,00	7,43	Democracy	3,75	Semi-Consolidated Democracy
39	Szlovákia	8,64	Developed market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	nincs adat	8,85	Democracy in consolidation	0,00	8,75	Democracy	2,61	Consolidated Democracy
40	Szlovénia	8,82	Developed market economy	2,67	4,50	9,20	Democracy in consolidation	0,00	9,01	Democracy	2,00	Consolidated Democracy

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
No.	Ország megnevezése	Bertelsmann Transformation Index		EBRD Transition Index	World Economic Forum	Bertelsmann Transformation Index				Freedom House Nations In Transit		
		„Market Economy Status” kvantitatív érték	„Market Economy Status” kvalitatív kategória	„Competition Policy” kvantitatív érték	„Goods market efficiency” kvantitatív érték	„Democracy Status” kvantitatív érték	„Democracy Status” kvalitatív kategória	„Political System” kvantitatív érték	„Status Index” kvantitatív érték	„Political System” kvalitatív kategória	„Democracy Score” kvantitatív érték	„Democracy Category” kvalitatív kategória
41	Szomália	1,25	Rudimentary market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	nincs adat	1,50	Hard-line autocracy	7,00	1,38	Autocracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel
42	Tadzsiszisztán	3,64	Poorly functioning market economy	1,67	4,12	3,55	Hard-line autocracy	6,00	3,60	Autocracy	6,54	Consolidated Authoritarian Regime
43	Türkmenisztán	3,93	Poorly functioning market economy	1,00	nincs adat	2,85	Hard-line autocracy	6,00	3,39	Autocracy	6,93	Consolidated Authoritarian Regime
44	Ukrajna	5,36	Functional flaws market economy	2,33	4,02	6,75	Defective democracy	0,00	6,05	Democracy	4,68	Transitional Government or Hybrid Regime
45	Üzbegisztán	3,79	Poorly functioning market economy	1,67	nincs adat	3,02	Hard-line autocracy	6,00	3,40	Autocracy	6,93	Consolidated Authoritarian Regime
46	Vietnám	5,93	Functional flaws market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	4,23	3,52	Hard-line autocracy	6,00	4,72	Autocracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel
47	Zimbabwe	3,46	Poorly functioning market economy	Az EBRD Transition Index nem közöl adatot	3,54	4,20	Moderate autocracy	3,00	3,83	Autocracy	nincs adat	A Freedom House Nations in Transit jelentéseiben nem szerepel

Magyarázat

a 4. háttéranyag Összehasonlító jelentések a posztszocialista országokról dokumentumhoz

A oszlop

Sorszám

B oszlop

Az ország megnevezése

Kapitalizmus vs. szocializmus (C-F. oszlopokig)

C oszlop: „Market Economy Status” kvantitatív érték

129 ország esetében 2015. január végi időszakra közöl adatot a Bertelsmann a piacgazdaság állapotáról. A Bertelsmann piacgazdaságról alkotott elképzelése a mérhető gazdasági kibocsátáson, a versenyszabályozáson, a tulajdonjogok mellett szélesebb megközelítést alkalmaz, amely magába foglalja társadalmi igazság, a társadalmi egyenlőség, a szociális háló és a fenntarthatóság dimenzióit is. A pontos kvantitatív adatok forrása a Bertelsmann, 2016c adatfájl „BTI 2016” nevű munkafüzetlapján a 108. oszlopban található Market Economy Status, amely 14 indikátor számtani átlaga (bővebben lásd: Bertelsmann, 2016a: pp. 2-3 és Bertelsmann, 2016b: pp. 25-33). Ez az érték egy 1-10-ig terjedő skálán helyezkedik el, ahol 1 a legrosszabb, 10 a legjobb.

D oszlop: „Market Economy Status” kvalitatív kategória

A C oszlopban szereplő kvantitatív érték kvalitatív kategóriába is besorolható. A Bertelsmann 2016c adatfájl „BTI 2016” nevű munkafüzetlapján a 110. oszlopban található a Market Economy Status kvalitatív kategóriája, amely öt alkategóriát használ: i. Developed market economy, ii. Functioning market economy, iii. Market Economy with Functional flaws, iv. Poorly functioning Market Economy, v. Rudimentary Market Economy.

E oszlop „Competition Policy” kvantitatív érték

Forrás: EBRD, 2015b Tic nevű adatfájl „Page1_1” nevű munkafüzetlapjának a 28. oszlopában található az 35 országokhoz tartozó-, 2014-ik évre vonatkozó, Competition policy indikátor, amely arra vonatkozik, hogy a versenyt szabályozó jogszabályok, illetve intézmények mennyire hatékonyak, valamint milyenek az egyes piacokra való belépés korlátjai. Ez az érték egy 1-4,3-ig terjedő skála (1 a legrosszabb, 4,3 a legjobb). Az EBRD ezen indikátorának mérésének módszertana az alábbi forráson érhető el: EBRD, 2015a: pp. 3.

F oszlop „Goods market efficiency” kvantitatív érték

A pontos kvantitatív adatok forrása a World Economic Forum „GCI_Dataset_2006-2015” nevű adatfájlban felülről számítva-, a 2015-ös évre vonatkozóan az 575. (illetve két ország, Angola és Jemen esetében 2014 est adatok ugyanebben az adatfájl 1523. soraiban) találhatóak. Az úgynevezett „Goods market efficiency” indikátor közgazdasági tartalma az, hogy egy mutatószámában aggregálja többek között a piac dominanciáját, a helyi és külföldi verseny intenzitását, a befektetésre ösztönző adórendszert, a vámok szerepét és a monopóliumellenes intézkedéseket. Ez a kvantitatív érték egy 1-7-ig terjedő skálán (1 a legrosszabb, 7 a legjobb) helyezkedik el. A módszerről bővebben lehet olvasni (WEF, 2016a 13-15. oldalain).

Politikai-kormányzati formák G-től M. oszlopokig

G. oszlop „Democracy Status” kvantitatív érték

129 ország esetében 2015. január végi időszakra közöl adatot a Bertelsmann a demokrácia állapotáról. Az Democracy Status érték 18 indikátor számtani átlaga, pontos elérése a Bertelsmann, 2016c - BTI 2016 nevű munkafüzetlapján a 106-ik oszlop (bővebben lásd: Bertelsmann, 2016a: pp. 2-3 és Bertelsmann, 2016b: pp. 15-24). Ez az érték egy 1-10-ig terjedő skálán helyezkedik el, ahol 1 a legrosszabb, 10 a legjobb.

H. oszlop „Democracy Status” kvalitatív kategória

A G oszlopban szereplő kvantitatív érték kvalitatív kategóriába is besorolható. Forrás: Bertelsmann 2016c – „BTI 2016” nevű munkafüzetlapon a 107-ik oszlop alatt található a kategória kvalitatív megnevezése, amely öt alkategóriába tartozhat: i. Democracies in consolidation, ii. Defective democracies, iii. Highly defective democracies, iv. Moderate autocracies, v. Hard-line autocracies

I. oszlop „Political System” kvantitatív érték

129 ország esetében 2015. január végi időszakra közöl adatot a Bertelsmann a politikai rendszer állapotáról. Az Political System érték 7 indikátor összege (fontos, hogy nem átlaga), pontos elérése a Bertelsmann, 2016c - BTI 2016 nevű munkafüzetlapján a 98-ik oszlop (bővebben lásd: Bertelsmann, 2016a: pp. 8-9 és Bertelsmann, 2016b: pp. 15-24). Ez az érték egy 0-6-ig terjedő skálán helyezkedik el, ahol 0 a legjobb, 6 a legrosszabb.

J. oszlop „Status Index” kvantitatív érték

Az Status Index System érték 2 indikátor (Democracy és Market Economy Status) számtani átlaga, pontos elérése a Bertelsmann, 2016c - BTI 2016 nevű munkafüzetlapján a 4-ik oszlop (bővebben lásd: Bertelsmann, 2016a: p. 8 és Bertelsmann, 2016b: p. 4). Ez az érték egy 1-10-ig terjedő skálán helyezkedik el, ahol 1 a legrosszabb és 10 a legjobb,

K. oszlop: „Political System” kvalitatív kategória

Az I oszlopban szereplő kvantitatív érték kvalitatív kategóriába is besorolható. Forrás: Bertelsmann, 2016c – „BTI 2016” nevű munkafüzetlapon a 99-ik oszlop alatt található a kategória kvalitatív értéke, ahol két besorolást használ a Bertelsmann Index a Political System esetében: Democracy, vagy Autocracy

L oszlop „Democracy Score” kvantitatív érték

A Democracy Score az alábbi 7 db vizsgált szempontokhoz rendelt értékek, 2015-ös év végi időpontra vonatkozó számtani átlaga 29 ország esetében. A 7 kategória az alábbi: i. választási eljárás, ii. civil társadalom, iii. független média, iv. kormányzás demokratikus minősége, v. helyi önkormányzatiság demokratikus minősége, vi. igazságszolgáltatás intézményrendszere és függetlensége és vii. korrupció, mind a hét szemponthoz egy 1-7-ig terjedő (1 a legjobb, 7 a legrosszabb) skála tartozik ezekről bővebben a bővebben Freedom House, 2016a: pp. 1-7 lehet olvasni.

M. oszlop: „Democracy Category” kvalitatív kategória

A Democracy Score (DS) indikátor értéke alapján a Freedom House 5 különböző alkategóriát definiál, amelyek az alábbiak: i. Consolidated Democracy (ha a DS nagyobb, mint 1,00 és kisebb, mint 3,00), ii. Semi-Consolidated Democracy (ha a DS nagyobb, vagy egyenlő 3,00 és kisebb, mint 4,00), iii. Transitional government/Hybrid Regime (ha a DS nagyobb, vagy egyenlő 4,00 és kisebb, mint 5,00), iv. Semi-Consolidated Authoritarian Regime (ha a DS nagyobb, vagy egyenlő 5,00 és kisebb, mint 6,00) és v. Consolidated Authoritarian Regime (ha a DS nagyobb, vagy egyenlő 6,00). A 2015-ös év értékeiről bővebben lásd az egyes országjelentéseket (Freedom House 2016b), vagy Schenkkán, 2016: pp. 21-22. A módszertanról bővebben Freedom House, 2016a: pp. 7-12. és Schenkkán, 2016: pp. 20 lehet olvasni. **Megjegyzés az L és M oszlophoz.** A két oszlophoz felhasznált Freedom House Nations in Transit jelentése nem foglalja magában valamennyi általunk posztszocialistának tekintett országgal. Ezen országok esetében kvantitatív mutatószámok és kvalitatív minősítések a Freedom House (2016c) jelentésében találhatóak. Az ott közölt értékeléseket figyelembe vettük a 2. háttéranyag kidolgozásakor és az ezen alapuló két világtérkép, azaz a tanulmány szövegéhez tartozó 2. és 3. ábra elkészítésekor, illetve a tanulmány szövegének idevonatkozó részeinek megfogalmazásakor.

Források

Bertelsmann Stiftung (2016a): *Transformation Index Methodology*, <https://www.bti-project.org/en/index/methodology/> letöltve: 2016-06-16

- Bertelsmann Stiftung (2016b): *Codebook for Country Assessments*. https://www.bti-project.org/fileadmin/files/BTI/Downloads/Zusaetzliche_Downloads/Codebook_BTI_2016.pdf letöltve: 2016-06-16
- Bertelsmann Stiftung (2016c): *Bertelsmann Transformation Index Országjelentések*. www.bti-project.org/fileadmin/files/BTI/Downloads/Zusaetzliche_Downloads/BTI_2016_Scores.xlsx Adatfájl. letöltve: 2016-06-16
- European Bank of Reconstruction and Development (2015a): *Methodology*. <http://www.ebrd.com/cs/Satellite?c=Content&cid=1395237866249&d=&pagename=EBRD%2FContent%2FContentLayout> letöltve: 2016-06-16
- European Bank of Reconstruction and Development (2015b): *Country-level transition indicators. Tic*. Adatfájl. <http://www.ebrd.com/what-we-do/economic-research-and-data/data/forecasts-macro-data-transition-indicators.html>; www.ebrd.com/cs/Satellite?c=Content&cid=1395245467784&d=&pagename=EBRD%2FContent%2FDownloadDocument letöltve: 2016-06-16
- Freedom House (2016a): *Methodology*. <https://freedomhouse.org/report/nations-transit-2016/methodology> letöltve: 2016-06-16
- Freedom House (2016b): *Nations In Transit Országjelentések*. <https://freedomhouse.org/report/nations-transit-2016/nit-2016-table-country-scores> letöltve: 2016-06-16
- Freedom House (2016c): *Freedom in the World 2016. Table of Country Scores*. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world-2016/table-scores> letöltve: 2016-07-25
- Schenkkan, N. (2016): *Nations in Transit 2016 - Europe and Eurasia Brace for Impact* https://freedomhouse.org/sites/default/files/FH_NIT2016_Final_FWeb.pdf letöltve: 2016-06-16
- World Economic Forum (2016a): *Appendix: Methodology and Computation of the Global Competitiveness Index 2015–2016*. <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/appendix-methodology-and-computation-of-the-global-competitiveness-index-2015-2016/> letöltve: 2016-06-16
- World Economic Forum (2016b): *Global Competitiveness Report*. Adatfájl. <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/>; www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/GCI_Dataset_2006-2015.xlsx letöltve: 2016-06-16

5. háttéranyag

Fegyveres konfliktusok és az iszlám vallás befolyása egyes posztszocialista országokban*

Sor szám ¹	Ország mai neve	Bertelsmann BTI: státuszindex (S, SI, SII), vallási dogmák befolyása (Q1.3) ²	Freedom House NiT ³	ENSZ HDI ⁴	Háború 2013-2016-ban?	Fő vallás-e az iszlám? (muszlim %)	Ha igen, az egyház beavatkozik-e a piacba?	Források
1.	Afganisztán	S: 2.95 SI: hard-line autocracy, SII: rudimentary Q1.3: 3	–	0.465 low human development	igen és nem: totális háború nem folyik, harcok vannak (Taliban, ISIS)	igen (98%, 99.7%)	Igen: az iszlám befolyása a közepesnél erősebb: hibrid rendszer.	Pryor (2007), Byrd (2016), CIA (2016a), Pew (2009, 2012, 2013), Bertelsmann (2016c,d), Sieff-Partlow (2014), UN News Centre (2015)
2.	Albánia	S: 6.71 SI: defective democracy, SII: functional flaws Q1.3: 10	4.14 transitional government or hybrid regime	0.73 high human development	nem	igen (57%, 39%, 80%)	Nem: piacot támogató kormányzat; nincs befolyása.	CIA (2016b), Pryor (2007:1818, 1822), Pew (2009, 2012, 2013), Bertelsmann (2016c), Tanner (2015)
3.	Angola	S: 4.16 SI: moderate autocracy, SII: poorly functioning Q1.3: 9	–	0.532 low human development	nem	nem (0,5%, 5%, 1%)	Nem: a muszlim arány alacsony; lehet, hogy üldözik az iszlámot	Pew (2009: 30), Cabeche-Smith (2013), Yashar (2013), Bertelsmann (2016 a, c)
4.	Azerbajdzsán	S: 4.44 SI: hard-line autocracy, SII: functional flaws Q1.3: 8	6.86 consolidated authoritarian regime	0.751 high human development	nem	igen (97%, 94%, 84%, 99%)	Többnyire nem, de növekszik az iszlamista kitettség	CIA (2016d) , Pryor (2007:1817), Pew (2009, 2012, 2013), Valiyev (2005), Souleimanov-Ehrmann (2013), Freedom House (2016b)
6.	Bosznia és Hercegovina	S: 6.38 SI: defective democracy, SII: functional flaws Q1.3: 8	4.5 transitional government or hybrid regime	0.73 high human development	nem	nem (40%, 60%, 40%)	Nem: az iszlamizálódást akadályozza az állam 2001 óta	CIA (2016e), Pryor (2007:1817), Pew (2009, 2012, 2013), Babic (2014), Freedom House (2016c)
11.	Etiópia	S: 3.55 SI: hard-line autocracy, SII: poorly functioning Q1.3: 6	–	0.442 low human development	nem	nem (34%)	Nem: a muszlimok kisebbségben vannak, a dogmák befolyása közepes.	CIA (2016f), Pew (2009, 2012, 2013)
15.	Jemen	S: 2.91 SI: hard-line autocracy, SII: poorly functioning Q1.3: 10	–	0.498 low human development	igen: felkelés (2011-), polgárháború (2014-), szaúd-arábiai beavatkozás (2015-)	igen (99%, 99%, 99%)	Igen: a politikai és vallási (sííta-szunitta) okokból zajló polgárháború az ország teljes összeomlásához vezetett.	CIA (2016h), Amnesty (2016) , Pew (2009: 29), Pryor (2007:1817), BBC (2015), Fahim (2016), World Bank (2016)

Sor szám ¹	Ország mai neve	Bertelsmann BTI: státuszindex (S, SI, SII), vallási dogmák befolyása (Q1.3) ²	Freedom House NiT ³	ENSZ HDI ⁴	Háború 2013-2016-ban?	Fő vallás-e az iszlám? (muszlim %)	Ha igen, az egyház beavatkozik-e a piacba?	Források
19.	Kirgizisztán	S: 5.71 SI: highly defective democracy, SII: functional flaws Q1.3: 9	5.89 semi-consolidated authoritarian regime	0.655 medium human development	nem (2010: etnikai villongások kirgizek és üzbégek közt)	igen (75%, 60%, 86%)	Nem: forrásaim nem említenek ilyet, nincs befolyása	CIA (2016i), Pryor (2007:1817), Pew (2009, 2012, 2013), Hiro (2009), Galdini (2015), Pikulicka-Wilczewska (2015)
20.	Koszovó (vitatott jogállású)	S: 6.33 SI: defective democracy, SII: functional flaws Q1.3: 9	5.07 semi-consolidated authoritarian regime	–	nem	igen (96%, 90%)	Nincs konkrét adat: nagyon erőteljes a társadalom iszlamizációja, de nem világos, hogy milyen hatással van ez a piacra.	CIA (2016j), Babic (2014), Pew (2009, 2012, 2013), Call (2016)
41.	Szomália	S: 1.38 SI: hard-line autocracy, SII: rudimentary Q1.3: 9	–	–	igen: 2012-polgárháború, jelenleg szünetel	igen (99%, 98%, 98.5%)	Nem: a dogmák befolyása csekély.	CIA (2016o), Pryor (2007:1817), Pew (2009: 31)
42.	Tadzsiszisztán	S: 3.60 SI: hard-line autocracy, SII: poorly functioning Q1.3: 6	6.54 consolidated authoritarian regime	0.624 medium human development	nem; keleten iszlamista villongások (2012-)	igen (95%, 84%, 84%)	Nem: a piacot és az államot inkább az intézményes korrupció befolyásolja	CIA (2016p), Pryor (2007:1817), Pew (2009, 2012, 2013), Hiro (2009), Guardian (2016a,b), Lewis (2016), Trilling (2015)
43.	Türkmenisztán	S: 3.39 SI: hard-line autocracy, SII: poorly functioning Q1.3: 3	6.93 consolidated authoritarian regime	0.688 medium human development	Nem	igen (89%, 87%, 93%)	Ellentmondásos a kép: egyes források szerint a vallás befolyása a közepesnél erősebb, hibrid rendszer működik, mások szerint az állam szelektíven üldözi az iszlámot.	CIA (2016q), Pryor (2007:1817), Pew (2009, 2012), Hiro (2009), Guardian (2016c), Recknagel-Tahir (2013)
45.	Üzbegisztán	S: 3.40 SI: hard-line autocracy, SII: poorly functioning Q1.3: 7	6.93 consolidated authoritarian regime	0.675 medium human development	Nem	igen (88%, 76%, 96%)	Nem: inkább az állam az, amelyik korlátozza az iszlám vallásgyakorlást	CIA (2016r), Pryor (2007:1817), Pew (2009: 29), Hiro (2009), Guardian (2015), Krausen (2015)

Megjegyzések

* A sorszámozás a 2. háttéranyag sorszámaival követi. A táblázat csak a jelentős iszlám népességgel bíró országokat tünteti fel.

¹ Az 5. háttéranyagot Reményi Andrea állította össze.

² A Bertelsmann (2016a) Transition Index (BTI) összesített értéke (S = *status index*, 1-10 pont között), mely a demokrácia-státusz (SI) és a piacgazdaság-státusz (SII) rész-indexek értékeinek átlaga.

A vallási dogmák befolyásának indexe (Q1.3) (Bertelsmann 2016c: 17):

10 -- The state is secular. Religious dogmas have no noteworthy influence on legal order or political institutions.

7 -- The state is largely secular. However, religious dogmas have considerable influence on legal order and political institutions.

4 -- Secular and religious norms are in conflict about the basic constitution of the state or are forming a hybrid system.

1 -- The state is theocratic. Religious dogmas define legal order and political institutions.

³ A Freedom House (2016) Nations in Transition (NiT) demokrácia-osztályai:

below 3 – consolidated democracy

3-4 – semi-consolidated democracy

4-5 – transitional government or hybrid regime

5-6 – semi-consolidated authoritarian regime

above 6 – consolidated authoritarian regime

⁴ Az ENSZ (2015) Human Development Index (HDI) osztályai:

0.8-1.00 – very high human development

0.7-0.8 – high human development

0.55-0.7 – medium human development

Below 0.55 – low human development

Néhány fontos háttérelmzés

Pew Research Center (Pew 2009, 2012, 2013)

A washingtoni (DC) székhelyű Pew Kutatóközpont rendszeresen ad ki elemzéseket a világ vallásos életéről (*The Pew Forum on Religion and Public Life*). Az iszlám elterjedtségéről szóló legutóbbi globális demográfiai áttekintést 2009-ben adták ki. 2008-2012 között 39 országban több, mint 38 ezer interjú (!) készítették, ezek alapján több publikáció is megjelent, köztük az alábbi kettő.

A 2012-ben kiadott elemzés a muszlimok hitének részleteit és vallásos gyakorlatát mutatja be (Pew 2012). Például az általam vizsgált országokban évente fizet *zakatot* (vallásos adományt; ld. lejjebb, Pryor 2007 ismertetésénél) Afganisztánban a muszlim vallásúak 91, Albániában 43, Azerbajdzsánban 59, Bosznia-Hercegovinában 81, Etiópiában 82, Kirgizisztánban 77, Koszovóban 69, Tadzsisztánban 66, Üzbegisztánban 73 százaléka (Pew 2012: 52).

2013-ban az iszlám politikával és társadalommal való kapcsolatáról adtak ki nagy elemzést (226 oldal), melyben külön fejezetet szenteltek a *sariának* (iszlám jog). A jelentés külön elemzi azt a kérdést, hogy az egyes országokban a lakosság mekkora hányada támogatná (támogatja) a *sariának* hivatalos jogforrásként való bevezetését (15, 46-48. oldal). Az általam elemzett országok között Afganisztánban a muszlim vallásúak 99, Albániában 12, Azerbajdzsánban 8, Bosznia-Hercegovinában 15, Etiópiában 65, Kirgizisztánban 35, Koszovóban 20, Tadzsisztánban 27 százaléka támogatná (támogatja) a *sariának* hivatalos jogforrásként való bevezetését.

A muszlimok között Albániában 11, Azerbajdzsánban 8, Bosznia-Hercegovinában 6, Etiópiában 65, Kirgizisztánban 44, Koszovóban 10, Tadzsiszisztánban 33% támogatná az iszlám bíróságok családjogban történő ítélkezését. Afganisztánban, ahol valóban iszlám bíróságok döntenek ilyen esetekben, a támogatók aránya 78% (Pew 2013: 19).

Arra a kérdésre, hogy a demokráciát vagy az erős vezető létét támogatja-e, Afganisztánban a muszlimok 51%-a az erős vezetőt, 45%-a a demokráciát támogatja, Albániában az arány 25-69, Azerbajdzsánban 42-51, Bosznia-Hercegovinában 51-47, Etiópiában 26-72, Kirgizisztánban 64-32, Koszovóban 13-76, Tadzsiszisztánban 20-76 százalék (Pew 2013: 60).

Hogy a vallási vezetőknek legyen-e politikai befolyásuk, a muszlimok között Afganisztánban 82, Albániában 15, Azerbajdzsánban 14, Bosznia-Hercegovinában 17, Kirgizisztánban 46, Koszovóban 27, Tadzsiszisztánban 28% szerint legyen jelentős vagy valamennyi befolyása. (Ezt a kérdést a szub-szaharai országokban nem tették fel; Pew 2013: 64).

Talán jól jelzi a politikai extremizmusra való fogékonyságot azon muszlimok aránya, akik szerint az öngyilkos merényletek gyakran vagy néha indokoltak lehetnek: Afganisztánban ezek aránya 39, Albániában 6, Azerbajdzsánban 1, Bosznia-Hercegovinában 3, Kirgizisztánban 10, Koszovóban 11, Tadzsiszisztánban 3 százalék (Ezt a kérdést Etiópiában nem tették fel; Pew 2013: 70).

Pryor (2007)

Pryor (2007) általános áttekintést ad arról, hogy az muzulmán országokban milyen hatása van a gazdaságra az iszlámnak. 44 gazdasági intézményt (12 termékpiacon, hat munkaerőpiacon, 10 vállalkozási, hat pénzügyi és 10 kormányindikátort; 2007: 1833-1834) vizsgál kvantitatív elemzéssel: klaszterelemzéssel és regresszióelemzéssel, és azt a következtetést vonja le, hogy nincsen speciális muzulmán gazdasági rendszer, sőt, kevés az egyedi muzulmán gazdasági intézmény. Továbbá az iszlám jelenlétének kevés befolyása mutatható ki a legtöbb gazdasági és társadalmi indikátorra. A *Koránban* szereplő, a gazdasági tevékenységekkel összefüggő témák tárgyalása túl általános ahhoz, hogy tesztelhető következtetések levonására alkalmas legyen (akárcsak az *Újszövetség* esetében a nagyrészt keresztény országok gazdaságára nézve; Pryor 2007: 1816). A muzulmán jogértelmezés iskolái gyakran nem értenek egyet egymással a következtetések levonásában.

Pryor (2007: 1818) egyik fő példája a kamatszedés (*riba*) tilalmának muzulmán doktrínája. Ennek ellentmondóan egyes országok (pl. Irán) engedélyeznek a jövőbeni profitnak megfelelő előlegkifizetést (*advanced payment*) a számlák után. Még gyakoribb az ún. feláras hitel (*mark-up loan*, *murabaha*), melynek során először a bank megvásárolja a beruházó által kinézett tételt, majd rögtön utána felárral továbbadja neki, aki részletekben fizeti vissza az árat. Számos muzulmán kormány fizet kamatot az államkötvények, sőt, postatakarék-betétek után is. Ráadásul az 1990-es évek végén a muzulmán országokban a megtakarítások mindössze 17 százalékát kezelték muzulmán bankok (Pryor 2007:1818).

Egy másik fontos gazdasági doktrína az évente egyszeri vallásos adomány (*zakat/zakah*) formájában gyakorolt jótékonykodás: egyes államokban ez kötelező, és adóként szedik be, öröklés esetén is el kell osztani a vagyont a rokonok között (Pryor 2007: 1819).

Az általam vizsgált országok közül Pryor (2007: 1822) a klaszterelemzés alapján *gazdasági rendszerek szerint* a következőket sorolja be, ezekbe az osztályokba:

- hagyományos (muzulmán) kormány: Etiópia
- piactámogató kormány: Albánia
- a kormány jelentős direkt befolyása: Azerbajdzsán, Kirgizisztán, Üzbegisztán

A *gazdasági teljesítmény szerint* a klaszterelemzés az alábbi csoportokban találja az általam vizsgált országokat (Pryor 2007: 1825):

- relatíve alacsony növekedés, relatíve magas infláció: Azerbajdzsán, Kirgizisztán
- relatíve magas oktatási és egészségügyi orientáció: Üzbegisztán

-- relatíve alacsony oktatási és egészségügyi orientáció: Etiópia

A fenti és további kvantitatív elemzések alapján vonja le azt a következtetést, hogy nem tudja a fenti, széleskörű gazdasági indikátorokon alapuló elemzéssel a muzulmán országokat elkülöníteni.

Platteau (2008)

Egy, a témát tárgyaló másik jelentős tanulmányban Platteau (2008) szintén azt a kérdést teszi fel az iszlám országok tükrében, hogy a vallás megakadályozhatja-e a gazdasági fejlődést és az intézményi átalakulást. Több elemzést is áttekint, és rámutat, hogy miközben többnyire elvetendő a null-hipotézis, mely szerint a vallási hovatartozás nem korrelál a gazdasági teljesítménnyel (2008: 329), sorra nem sikerül kimutatni e teljesítmény és a vallások viszonyát. (Röviden rámutat a weberi protestáns etika logikai és tárgyi tévedéseire is, 2008: 330-331.) A tanulmány Bernard Lewis (*What went wrong?* 2002) híres tézisének (az iszlám országok demokráciadeficitjének az az oka, hogy nincs meg a vallás és a politika kettéválasztása) cáfolja, a többek között a következők miatt: bár a politika és a vallás ezekben az országokban összefonódik, a vallás sosem a mestere, hanem a szolgálólánya a politikának; a vallás befolyása krízishelyzetekben erősödik; a megtámadott politikai vezetők a könnyebb megoldásként nyúlnak az iszlámra való hivatkozáshoz, mint az intézményreformhoz; ráadásul az iszlám klasszikus rendszerének hagyománya intézményi csapdaként is nehezíti a reformokat (Platteau 2008: 329).

Rougier (2016)

Rougier frissen megjelent elemzésében azt bizonyítja, hogy az Arab Tavasz lázadásait az a csalódást keltő társadalmi-gazdasági helyzet okozta, aminek lényege az országok függetlenségének kivívása után kialakuló, egyrészt autoriter, másrészt nagy mértékű redistribúción alapuló társadalmi szerződés (ld. fent az állam által átvállalt jótékonykodást Pryornál is, 2008, ill. lent a *waqf* doktrínáját Kurannál, 2004). Bemutatja, hogy ez a két momentum már magában is gyengítette volna a reformkészséget ezekben az országokban, összefonódva pedig meghatározta azokat (2016: 148). Egy helyen azt írja: „To date, however, no study has empirically tested the cumulative impact of the combination of high redistribution and strong authoritarianism on economic transformation.” (2016:149).

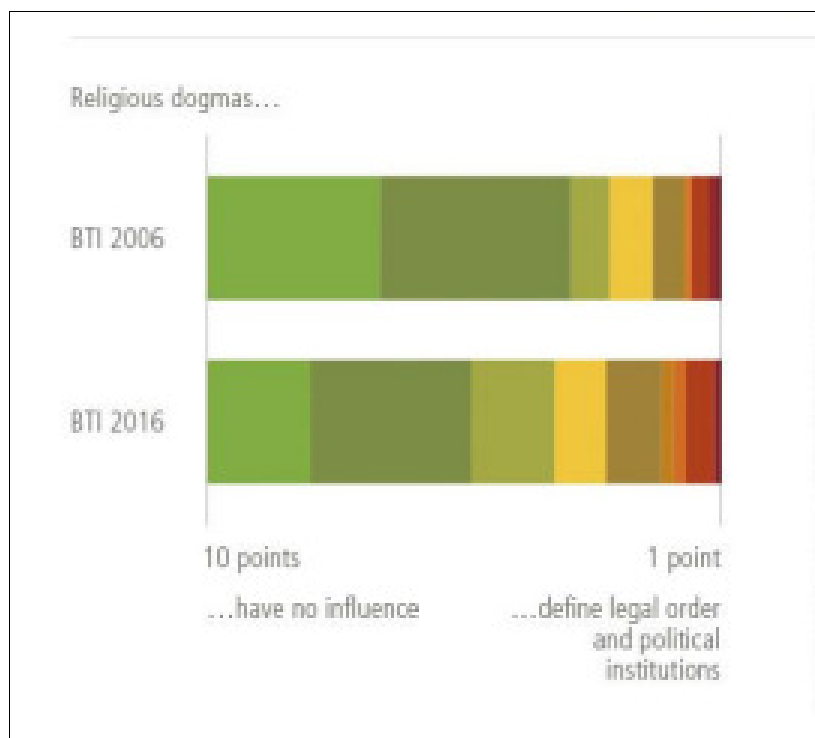
Kuran (2004)

Ebben a régebbi, gyakran idézett tanulmányban Kuran (2004) a következőkkel magyarázza az iszlám országok lassú gazdasági fejlődését: 1. az iszlám öröklési jog, ami lehetetlenné tette a tőkefelhalmozást, 2. az iszlám jogban nincs meg a testület (*corporation*) fogalma, ezért gyenge a civil társadalom, 3. a *waqf* (vallásos adomány), mely hatalmas erőforrásokat kötött le és a javak létrehozása helyett a szociális célú újraelosztásba forgatta. Bár ezek a gazdasági jelenségek vesztek a jelentőségükből a 19. század óta, a hagyományos iszlám jog továbbra is hozzájárul a Közel-Kelet csalódást keltő gazdasági teljesítményéhez.

Bertelsmann (2016b)

Az executive summary 12 oldalas összegzésében az első helyen kiemelt jellemző a vallás szerepének növekvő befolyása a világban (2016b: 2-3): a tízpontos BTI-skálán a társadalmi, etnikai és vallási konfliktusok világátlaga 0,5 pontot romlott, növekvő arányban a vallási megosztottság mentén. Utóbbiban jelentős szerepet játszanak a militáns dzsihádisták szervezetek (például a Boko Haram, az Al-Káida, az ISIS vagy a Taliban). Egyes politikai rendszerekre is újra növekvő befolyást gyakorolnak a vallási dogmák. Azon 42 ország mindegyike arab, afrikai vagy ázsiai, ahol a vallás jelenleg érzékelhető befolyást gyakorol a politikára. A 2006 óta eltelt

évtized tekintetében a vallási dogmák befolyása mutatja a legkifejezettebb negatív trendet a politikai átalakulást mérő 18 indikátor közül (Bertelsmann, 2016b: 2-3; ld. még az 1. ábrát).

1. ábra a vallási dogmák befolyásának változása 2006 és 2016 között a Bertelsmann transzformációsindex-jelentés szerint (2016b: 3)

Jelentős negatív változás 2006-2016 között:

-4 pont: **Etiópia**, Líbia

-3 pont: **Jemen**, Eritrea, Szenegál, Szíria (Bertelsmann 2016b: 3)

Országelemzések a táblázat sorszámainak sorrendjében

1. Afganisztán

Bertelsmann (2016a) szerint keményvonalas autokrácia. Bertelsmann (2016c) szerint az iszlám befolyása a közepesnél erősebb: hibrid rendszer működik. (A Freedom House (2016) elemzésében nem szerepel.)

Az iszlám a hivatalosan támogatott vallás (Pew 2013: 18). Már az ország hivatalos nevében is szerepel az iszlám identifikáció: „Afganisztáni Iszlám Köztársaság.” A muszlimok aránya 98% (CIA 2016a) - 99,7% (Pew 2009: 28). Évente fizet vallásos adományt (*zakar*) 91 százalékuk (Pew 2012:52), támogatja a *saria* hivatalos jogként való alkalmazását 99 százalékuk (Pew 2013: 15), az iszlám bíróságok családjogban való ítélkezését 78 százalékuk (Pew 2013: 19). 51 százalékuk az erős vezetőkben, 45 százalékuk a demokráciában hisz (Pew 2013: 60). A vallási vezetők politikai befolyását 82 százalékuk támogatja (Pew 2013: 64). Az öngyilkos merényleteket néha vagy gyakran 39 százalékuk látja indokoltnak (Pew 2013: 70).

A 2014-es első békés hatalomátvétel (elnök: Karzai, majd Ghani) a tanulmányban alkalmazott klasszifikáció szerint demokratikus jelnek tekinthető.

Bertelsmann (2016d: 2-3) szerint a 2014-es választások és az amerikai és NATO-csapatok kivonása az átmeneti időszak végét jelentik. A választásokon fej-fej mellett végzett Ghani és Abdullah végül egységkormányban egyeztet meg, ahol Ghani az elnöki, Abdullah a

miniszterelnöki pozíciót kapta meg. A nemzetgyűlés (*Loya Jirga*) két éven belül hívandó össze. Nemzetközi nyomásra az egységkormány megegyezett abban, hogy további demokratikus reformokat és piacgazdaságot hoznak létre a Tokiói Keretszerződés (2012) értelmében. Közben a felkelés 2013 óta (amióta csak afgán csapatok állnak fegyverben) sok civil áldozatot szed, a menekültek száma több, mint 600 ezer. Az általános társadalmi-gazdasági helyzet javult, de kevés az állás, a befektetői bizalom, a megbízható pénzügyi vezetés és a stratégiai tervezés. A szegénységi ráta magas (36%) és nem változik, ami megkérdőjelezi az újjáépítési erőfeszítéseket és a politikai vezetés hatékonyságát. Ezeket a járadékvadász érdekek, az érdekcsoportok patrónus-kliens rendszerei, a gyenge jogrend és a nagy társadalmi különbségek ássák alá. A nemzeti gazdaság nem önfenntartó, és erősen függ a külföldi finanszírozáson. A nemzetközi csapatok kivonásával csökkent a gazdasági tevékenység és nőtt a bizonytalanság, melynek következtében 2013 óta tartó csökkenő gazdasági teljesítmény figyelhető meg, mely akár 2025-ig is folytatódhat.

Sieff-Partlow (2014) megerősítik, hogy az afgán költségvetési hiány igen magas (20%). Az ENSZ számos intézménye van jelen Afganisztánban, ezek legfontosabbika az UNAMA (UN Assistance Mission in Afghanistan). Az UN News Centre (2015) rámutatott, hogy a fejlődés ellenére az ország súlyos gazdasági, politikai és biztonsági nehézségek elé néz 2016-ban. Az UNAMA folytatja a Talibánnal a tárgyalásokat.

Bertelsmann (2016d: 3) szerint a kormány különös figyelemmel van arra, hogy az iszlám a hivatalos vallás és lakosok nagy többsége muszlim, ezért nem hoz olyan törvényt vagy rendelkezést, amely ezt nem venné figyelembe. A jogrend és az igazságszolgáltatás is az iszlám alapelve szerint működik. Az iszlám normákat sértő vagy megkérdőjelező vélemények szabad kifejezését az iszlámmal szembeni fenyegetésként értelmezik és elutasítják, akár csak a szabad véleménynyilvánítást. A jogrendszer lassúsága miatt a gyakorlatban a helyi mullahok, vének, hagyományos elitek, a Talibán ill. helyi árnyékintézményeik uralják a helyi igazságszolgáltatást és polgári jogérvényesítést. Ezek a helyi hatóságok gyakran a helybéli és az iszlám talaján álló saria törvénykezést alkalmazzák – a nem állami igazságszolgáltatást törvényesnek tekinti, mert gyorsabb, olcsóbb és a jogérvényesítés valószínűbb.

Pew (2013: 19) is megerősíti, hogy a családjogban vallásos bíróságok döntenek Afganisztánban.

Byrd (2016: 9) az afgán gazdaság élénkítésére azt javasolja, hogy a költségvetési hiány ellensúlyozására ún. *sukukot*, iszlám államkötvényeket kellene kibocsájtani. A *sukuk* a sariával összeegyeztethető államkötvény (*bond*), a bahreini székhelyű Iszlám Pénzügyi Intézmények Könyvelési és Könyvvizsgáló Szervezete szerint is elfogadható (Wikipedia/AAOIFI (2016)).

2. Albánia

Bertelsmann (2016a) szerint sérült demokrácia, a Freedom House (2016) szerint hibrid rezsim. Pryor szerint „piacot támogató kormányzat” működik (2007: 1822). Bertelsmann (2016c) szerint sincs befolyása az államra az iszlámnak.

A muszlimok aránya 57% (CIA 2016b), 39% (Pryor 2007:1818, 1822), 80% (Pew 2009). Évente fizet vallásos adományt (*zakat*) 43 százalékuk (Pew 2012:52), támogatná a *saria* hivatalos jogként való alkalmazását 12 százalékuk (Pew 2013: 15), az iszlám bíróságok családjogban való ítélkezését 11 százalékuk (Pew 2013: 19). 25 százalékuk az erős vezetőben, 69 százalékuk a demokráciában hisz (Pew 2013: 60). A vallási vezetők politikai befolyását 15 százalékuk támogatja (Pew 2013: 64). Az öngyilkos merényleteket néha vagy gyakran 6 százalékuk látja indokoltnak (Pew 2013: 70).

Tanner (2015) szerint Albániában, Európa egyetlen muszlim többségű országában a hívők „muszlim-lite”-ként [light] tekintenek magukra. Bár megfigyelhető radikalizálódás, de minimális.

3. Angola

Bertelsmann (2016a) szerint mérsékelt autokrácia. Igen alacsony a muszlimok aránya: 0,5% (Cabeche-Smith 2013), 1% (Pew 2009: 30). A Pew-kutatásokban (2012, 2013) nem szerepel Angola. Bertelsmann (2016c) szerint az állam többnyire szekuláris, a vallási dogmáknak kevés befolyásuk van a jogrendszerre és a politikai intézményekre.

2013-ban számos mecsetet bezártak (Cabeche-Smith 2013); Yashar (2013) szerint „Angola lehet az első ország, ahol betiltják az iszlámot,” hivatalos angolai források utóbbit tagadják.

4. Azerbajdzsán

Bertelsmann (2016a) szerint keményvonalas autokrácia. Bertelsmann (2016c) szerint az állam alapvetően szekuláris, de a vallási dogmáknak van némi befolyásuk a jogi és politikai intézményekre. A Freedom House (2016b: 2) szerint továbbra is mélyen autoriter rezsím, és 2015-ben további agresszív lépéseket tett a kritika és az ellenzéki hangok elhallgattatására, miközben elsősorban az olajár-csökkenés miatt nő a gazdasági válság.

A muszlimok számaránya nagy: 84% Pryor (2007: 1817) szerint, 94% Valiyev (2005: 1) szerint, 97% a CIA (2016c) szerint, 99% Pew (2009:28) szerint. Többségében sííták, de a szunnita irányzat is jelen van, újabban a szalafi radikális iszlám irányzat terjed.¹ Évente fizet vallásos adományt (*zakat*) 59 százalékuk (Pew 2012:52), támogatná a *saria* hivatalos jogként való alkalmazását 8 százalékuk (Pew 2013: 15), az iszlám bíróságok családjogban való ítélezését 8 százalékuk (Pew 2013: 19). 42 százalékuk az erős vezetőben, 51 százalékuk a demokráciában hisz (Pew 2013: 60). A vallási vezetők politikai befolyását 14 százalékuk támogatja (Pew 2013: 64). Az öngyilkos merényleteket néha vagy gyakran 1 százalékuk látja indokoltnak (Pew 2013: 70).

Valiyev (2005) részletesen elemzi a kialakult helyzetet: az 1991-ben függetlenné váló országban vallási reneszánsz indult, de ez felszínes volt (2005: 2). Az államcsínnel 1993-ban hatalomra kerülő idősebb Alijev támaszkodott a vallási vezetőkre hatalma megszilárdításában; ma a szekuláris állam elnöke az alkotmányra és a Koránra esküszik föl, cserébe a fő-imám áldását adja és propagandájában úgy állítja be, hogy a kormány lépései megfelelnek az iszlám normáknak (2005: 6). Néhány mecsetben ki van téve az államfő portréja! (2005: 6) Úgy tűnik, az állam integrálta és ma alá rendelte az iszlámot. A népesség nagy része az iszlámot inkább tradíciónak, mintsem vallásnak tekintette (2005: 12).

Jelenleg azonban növekszik a radikális iszlamista szervezetek befolyása. A legerősebb befolyásoló tényező a déli szomszéd, Irán (Hezbollah, stb.) Emellett a Törökországból induló iszlamista befolyás valamint a hazai szalafi iszlámisták befolyása erős (Valiyev 2005: 8). Valiyev felhívja a figyelmet, hogy a helyzet hasonló a 70-es évekbeli Iránéhoz [vagy több arab országhoz 2011 előtt]: az elégedetlenség a politikai rendszerrel és az egyre romló gazdasági helyzettel (szegénység, növekvő egyenlőtlenség, nagy számú menekült Örményországból és az azeri területen lévő Karabahból) a megerősödött iszlamisták mögé állíthatja a népességet (2005:12).

Souleimanov és Ehrmann frissebb cikke a szalafi iszlamisták megerősödéséről és dzsihadizálásáról (vagyis militarizálódásáról) számol be (2013: 1). 2012-ben az azeri rendőrség az ország északi részén, valamint Bakuban és máshol csapott le szalafi/dzsihadista sejtekre. Rámutatnak, hogy Azerbajdzsán délről Irán, északról a dagesztáni iszlamista felkelés közé van szorulva („sandwiched”; 2013: 1). Leszögezik, hogy az Azerbajdzsán szekuláris állam, de a gazdasági-politikai elégedetlenség az iszlamizálódás felé sodorja.

¹ The Salafi movement (roughly the same as *Wahabbism*) is an ultra-conservative and puritanical reform movement within Islam. Broadly speaking, jihadists belong to the military part of that movement (*Jihad* “holy war”). *Mujahid/mujahidin* is another word for jihadist.

6. Bosznia és Hercegovina

Bertelsmann (2016a) szerint sérült demokrácia. A Freedom House (2016) szerint hibrid rezsim. Bertelsmann (2016c) szerint az állam többnyire szekuláris, de a vallási dogmáknak van némi befolyásuk a jogrendszerre és a politikai intézményekre.

A muszlimok aránya 40% (CIA 2016e, Pew 2009:31) – 60% (Pryor 2007: 1817). Évente fizet vallásos adományt (*zakat*) 81 százalékuk (Pew 2012:52), támogatná a *saria* hivatalos jogként való alkalmazását 15 százalékuk (Pew 2013: 15), az iszlám bíróságok családjogban való ítélezését 6 százalékuk (Pew 2013: 19). 51 százalékuk az erős vezetőben, 47 százalékuk a demokráciában hisz (Pew 2013: 60). A vallási vezetők politikai befolyását 17 százalékuk támogatja (Pew 2013: 64). Az öngyilkos merényleteket néha vagy gyakran 3 százalékuk látja indokoltnak (Pew 2013: 70).

Babic szerint a 90-es években a bosnyák muszlim közösségben megerősödő bosnyák nacionalizmus a szerb és horvát nacionalizmusra adott válasz volt, vagyis a vallásos hit megerősödése a nacionalista elkülönülést szolgálta („*islamism as nationalism*” 2014: 135). Jugoszlávia megszűnésével vákuum keletkezett, mely külső aktorok befolyását is lehetővé tette. Babic elemzésében elkülöníti a 2001 előtti és utáni időszakot. 2001 előtt a szalafi iszlámisták megerősödtek a térségben, többek között az iszlám államokból (pl. Szaúd-Arábia) érkező támogatásoknak, mudzsahedin harcosok és iszlám misszionáriusok jelenlétének köszönhetően is (2014: 133-134). 2001 után ezek megszűntek, számos iszlám szervezetet az állam be is tiltott, egyes helyi muszlimokat terrorizmussal vádoltak meg (2014: 134). Bár jelenleg az országot korrupció, szervezett bűnözés és etnikai viták jellemzik, Bosznia és a Balkán egésze nem valószínű, hogy terroristák menedéke vagy pénzforrása lenne (2014: 135).

A Freedom House (2016c) igen sötét képet fest az ország jelenlegi politikai helyzetéről: „Fejlődés gyakorlatilag nincs, a bosznia-hercegovinai demokrácia általános helyzete évről évre romlik. A politikusok nem képesek figyelembe venni a polgárok akaratát, akik ugyanakkor képtelenek a politikusait számon kérni tetteikért.” (2016c: 2)

11. Etiópia

Bertelsmann (2016a) szerint keményvonalas autokrácia. A Freedom House (2016) elemzésében nem szerepel. Bertelsmann (2016c) szerint az állam részben szekuláris, a vallási dogmáknak van befolyásuk a jogrendszerre és a politikai intézményekre.

A muszlimok aránya Etiópiában 34% (CIA 2016, Pew 2009: 30). Évente fizet vallásos adományt (*zakat*) 82 százalékuk (Pew 2012:52), támogatná a *saria* hivatalos jogként való alkalmazását 65 százalékuk (Pew 2013: 15), az iszlám bíróságok családjogban való ítélezését 65 százalékuk (Pew 2013: 19). 26 százalékuk az erős vezetőben, 72 százalékuk a demokráciában hisz (Pew 2013: 60).

15. Jemen

Bertelsmann (2016a) szerint keményvonalas autokrácia. Bertelsmann (2016c) szerint az állam szekuláris, a vallási dogmáknak nincs említésre méltó szerepük a jogi vagy politikai intézményekben. Utóbbival nem értek egyet, és ezt jeleztem is a táblázatban: egy részben vallási okok miatti polgárháború sújtotta országról nem állítható, hogy a politikai helyzetet nem befolyásolják vallási dogmák.

A muszlimok aránya 99 százalék (CIA 2016h, Pew 2009:29). A Pew-kutatásokban (2012, 2013) nem szerepel.

A síita kisebbségű, szunnita többségű Jemenben 2014 óta polgárháború dúl a huszi lázadók (*Houthi*, síiták) és a korábbi elnök, Hadi hívei között (BBC 2015). A feszültségek 2011-ben, a harcok 2014 szeptemberében kezdődtek, ekkor a hutik elfoglalták Szanaát, Jemen fővárosát, ők tartják ellenőrzésük alatt az ország északnyugati részét (World Bank 2016). A nagy kikötővárost, Adent is magába foglaló déli és a keleti részt jelenleg Hadi hívei uralják, a középső területet az

Al-Káida. A Hadi előtti elnökkel, Szálehhez szövetséges huszikat valószínűleg Irán (síita), Hadi híveit Szaúd-Arábia (szunnita) támogatja – utóbbi légitámadásokat is mért a huszikra (Amnesty 2015). 2016 tavaszán nemzetközi nyomásra tárgyalások kezdődtek a felek között, de a harcok nem látszanak csitulni (Fahim 2016). A fegyverszünetet a nemzetközi diplomácia (ENSZ, USA) elsősorban azért szorgalmazza, mert az ország összeomlása kedvez az ott szerveződő, fegyverkező Al-Káidának.

A Világbank (World Bank 2016) szerint a 2015 márciusa óta eszkalálódó konfliktus a gazdasági aktivitás teljes összeomlását és az infrastruktúra széleskörű pusztulását eredményezte.

19. Kirgizisztán

Bertelsmann (2016a) szerint igen sérült demokrácia. A Freedom House (2016) szerint részben konszolidált autoriter rezsím. Bertelsmann (2016c) szerint az állam többnyire szekuláris, a vallási dogmáknak egy kevés befolyásuk van a jogrendszerre és a politikai intézményekre.

A muszlimok aránya 75% a CIA (2016i), 60% Pryor (2007:1817), 86% Pew (2009: 28) szerint. Évente fizet vallásos adományt (*zakaat*) 77 százalékuk (Pew 2012:52), támogatná a *saria* hivatalos jogként való alkalmazását 35 százalékuk (Pew 2013: 15), az iszlám bíróságok családjogban való ítélkezését 44 százalékuk (Pew 2013: 19). 64 százalékuk az erős vezetőben, 32 százalékuk a demokráciában hisz (Pew 2013: 60). A vallási vezetők politikai befolyását 46 százalékuk támogatja (Pew 2013: 64). Az öngyilkos merényleteket néha vagy gyakran 10 százalékuk látja indokoltnak (Pew 2013: 70).

North (2016) szerint 1991-2011 között a Nyugat felé fordulás volt megfigyelhető, például Akajev 2001-ben megnyitotta a főváros, Biskek melletti légibázist az Afganisztánban állomásozó amerikai csapatoknak. A 2011 óta hatalmon levő Atambajev Oroszország felé fordul.

Az iszlám vallásúak többnyire szunniták. 1991 után részben azért nőtt jelentősen a muzulmánok aránya, mert megszűnt a szovjet éra alatti üldöztetés, részben, mert a körülbelül hatmillió népekből közel százezer orosz etnikumú hagyta el a függetlenné vált országot (Hiro 2009: 287). Galdini (2015) megállapítja, hogy az 1980-as évek vége óta Kirgizisztánban iszlám újjászületés zajlik. 2010 óta az iszlamisták befolyásának növekedése nem kizárt. A 2015-ben Bisbekben speciális állami alakulatok és militáns radikálisok közti összecsapások háttere viszont gyanús. Elképzelhető, hogy a radikalizálódás, az ISIS-kapcsolat egy igen kis számú csoportot érint, és az iszlamista mobilizációt inkább az állam a fenyegetettségi illúzió keltésére használja (Pikulicka-Wilczewska 2015).

20. Koszovó (vitatott jogállású)

Bertelsmann (2016a) szerint sérült demokrácia, a Freedom House (2016) szerint részben konszolidált autoriter rezsím. Bertelsmann (2016c) szerint az állam többnyire szekuláris, a vallási dogmáknak egy kevés befolyásuk van a jogrendszerre és a politikai intézményekre.

A muszlimok aránya 96% (CIA 2016j), 90% (Pew 2009: 31). Évente fizet vallásos adományt (*zakaat*) 69 százalékuk (Pew 2012:52), támogatná a *saria* hivatalos jogként való alkalmazását 20 százalékuk (Pew 2013: 15), az iszlám bíróságok családjogban való ítélkezését 10 százalékuk (Pew 2013: 19). 13 százalékuk az erős vezetőben, 76 százalékuk a demokráciában hisz (Pew 2013: 60). A vallási vezetők politikai befolyását 27 százalékuk támogatja (Pew 2013: 64). Az öngyilkos merényleteket néha vagy gyakran 11 százalékuk látja indokoltnak (Pew 2013: 70).

Call (2016) szerint Koszovóban az ISIS termékeny talajra talál. A korábban toleráns muszlim társadalom, amelyik az egyik leginkább Amerika-barát muszlim ország volt a világon, mára az extremista klérus és Szaúd-Arábia és mások által pénzelt titkos társaságok az iszlamista szélsőségesek melegágyává és a dzsihádisták tömegbázisává tették. Rengeteg pénz érkezett a Közel-Keletről: Call (2016) egyik példájában csak mecsetépítésre több, mint egy millió dollár

érkezett az egyik közelebből bemutatott alapítványhoz – 2014 nyarán ezt és 12 másikat a koszovói rendőrség bezárt, és 40 embert letartóztatott.

41. Szomália

Bertelsmann (2016a) szerint keményvonalas autokrácia. A Freedom House (2016) elemzésében nem szerepel. Bertelsmann (2016c) szerint az állam többnyire szekuláris, a vallási dogmáknak kevés befolyásuk van a jogrendszerre és a politikai intézményekre.

A muszlimok aránya 99% (CIA 2016o), 88,5% (Pew 2009: 31), 98% (Pryor 2007: 1817). A Pew-kutatásokban (2012, 2013) nem szerepel Szomália.

42. Tadzsikisztán

Bertelsmann (2016a) szerint keményvonalas autokrácia. A Freedom House (2016) szerint konszolidált autoriter rezsim. Bertelsmann (2016c) szerint az állam részben szekuláris, a vallási dogmáknak van befolyásuk a jogrendszerre és a politikai intézményekre.

A muszlimok aránya 95% (CIA 2016p), 84% (Pew 2009: 29 és Pryor 2007: 1817). Évente fizet vallásos adományt (*zaka*t) 66 százalékuk (Pew 2012:52), támogatja a *saria* hivatalos jogként való alkalmazását 27 százalékuk (Pew 2013: 15), az iszlám bíróságok családjogban való ítélkezését 33 százalékuk (Pew 2013: 19). 20 százalékuk az erős vezetőben, 76 százalékuk a demokráciában hisz (Pew 2013: 60). A vallási vezetők politikai befolyását 28 százalékuk támogatja (Pew 2013: 64). Az öngyilkos merényleteket néha vagy gyakran 3 százalékuk látja indokoltnak (Pew 2013: 70).

Tadzsikisztánban 1992-1997 között polgárháború dúlt, 1994 óta Emomali Rahmon (vagy Rahmanov) tartja kezében a hatalmat (Hiro 2009: 325-345) – 2016-ban korlátlan ideig tartó hatalmat kapott népszavazáson (Guardian 2016a). 2002-ben NATO partnerségi programot írtak alá. 2012 óta az ország keleti részén iszlamista villongások vannak. Az állam büntetőjogi és adminisztratív eszközöket vet be az iszlám és az ellenzék visszaszorítására: az iszlamista pártok betiltásán és vezetőik életfogytiglani bebörtönzésén (Guardian 2016b) túl egy akció keretében például 13 ezer férfit leborotvártak és kendőárusító boltokat zártak be (Lewis 2016), és betiltották az arab névadást az újszülötteknek (Trilling 2015).

43. Törkmenisztán

Bertelsmann (2016a) szerint keményvonalas autokrácia. A Freedom House (2016) szerint konszolidált autoriter rezsim. Bertelsmann (2016c) szerint az iszlám befolyása a közepesnél erősebb: hibrid rendszer működik. Ezzel szemben Recknagel-Tahir (2013) szerint az állam szelektíven üldözi az iszlámot.

A muszlimok aránya 85% (CIA 2016q), 93% (Pew 2009: 29), 87% (Pryor 2007: 1817). Évente fizet vallásos adományt (*zaka*t) 73 százalékuk (Pew 2012:52) – más, fenti országokban listázott adatot Pew (2013) nem közöl.

A 2007 óta hatalmon lévő, személyi kultusszal körülvett Kurbanguly Berdymukhamedov 2016-ban módosította az alkotmányt, hogy biztosítsa élethosszig tartó uralmát (Guardian 2016c).

45. Üzbegisztán

Bertelsmann (2016a) szerint keményvonalas autokrácia. A Freedom House (2016) szerint konszolidált autoriter rezsim. Bertelsmann (2016c) szerint az állam nagyrészt szekuláris, a vallási dogmáknak ugyanakkor jelentős befolyásuk van a jogi és politikai intézményekre.

A muszlimok aránya 88% (CIA 2016r), 96% (Pew 2009: 29), 76% (Pryor 2007: 1817). A Pew-kutatásokban szerepel Üzbegisztán, de a fent bemutatott elemzésekben (2012, 2013) nem.

Bár Üzbekisztán az emberi jogokat legsúlyosabban sértő országok közé tartozik (ld. az andijoni mészárlást, 2005), John Kerry 2015-ben mégis találkozott a 25 éve uralmon lévő Islam

Karimovval (Guardian 2015). Krausen (2015) szerint az állam szigorúan szabályozza az iszlám vallásgyakorlást: csak államilag jóváhagyott mecsetekbe lehet járni, az extremistáknak bélyegzetteket üldöznek. Mindez csak növeli a Karimovval szemben gyülemelő elégedetlenséget. Vannak, akik bukása után teokráciát vezetnének be, de a többség nem a fundamentalizmust választaná.

Források

- Amnesty (2015): Yemen: The forgotten wars. *Amnesty International*.
<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/09/yemen-the-forgotten-war/>
- Babic, Marko (2014): Two faces of Islam in the Western Balkans: Between political ideology and Islamist radicalization. In: M. Milosevic – K. Rekawek (eds.): *Perseverance of terrorism: Focus on leaders*. Amsterdam: IOS Pres, pp. 126-137.
https://www.academia.edu/5459170/Two_Faces_of_Islam_in_the_Western_Balkans_Between_Political_Ideology_and_Islamist_Radicalization . Downloaded September 19, 2016.
- BBC (2015): Yemen profile – Timeline. *BBC*, November 25, 2015. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14704951> Downloaded June 1, 2016.
- Bertelsmann (2016a): Transformation Index (BTI). *Bertelsmann Stiftung*. <http://www.bti-project.org/en/index/overview/> Downloaded June 3, 2016.
- Bertelsmann (2016b): BTI 2016 Executive summary: Increasing political and social tensions. *Bertelsmann Stiftung*. https://www.bti-project.org/fileadmin/files/BTI/Downloads/Zusaetzliche_Downloads/Executive_Summary_BTI_2016.pdf Downloaded June 10, 2016.
- Bertelsmann (2016c): *BTI 2016: Codebook for country assessments*. https://www.bti-project.org/fileadmin/files/BTI/Downloads/Zusaetzliche_Downloads/Codebook_BTI_2016.pdf Downloaded June 10, 2016.
- Bertelsmann (2016d): Afghanistan country report. *Bertelsmann Stiftung*.
- Byrd, William A. (2016): What can be done to revive Afghanistan's economy? *United States Institute of Peace Special Report 387*. <http://www.usip.org/sites/default/files/SR387-What-Can-Be-Done-to-Revive-Afghanistans-Economy.pdf> Downloaded: April 17, 2016
- Cabeche, Aristides – David Smith (2013): Angola accused of 'banning' Islam as mosques closed. *The Guardian*, November 28, 2013. <http://www.theguardian.com/world/2013/nov/28/angola-accused-banning-islam-mosques> Downloaded April 25, 2016.
- Call, Carlotta (2016): How Kosovo was turned into fertile ground for ISIS. *The New York Times*, May 21, 2016. http://www.nytimes.com/2016/05/22/world/europe/how-the-saudis-turned-kosovo-into-fertile-ground-for-isis.html?_r=0 Downloaded June 20, 2016.
- CIA (2016a): Afghanistan. *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html> Downloaded: April 17, 2016.
- CIA (2016b): Albania. In: *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/al.html> Downloaded: April 18, 2016.
- CIA (2016c): Azerbaijan. In: *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html> Downloaded: April 18, 2016.
- CIA (2016d): Benin. In: *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bn.html> Downloaded: April 18, 2016.
- CIA (2016e): Bosnia-Herzegovina. In: *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html> Downloaded: April 18, 2016.
- CIA (2016f): Ethiopia. In: *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/et.html> Downloaded: April 18, 2016.

- CIA (2016g): Georgia. In: *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gg.html> Downloaded: April 18, 2016.
- CIA (2016 h): Yemen. In: *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ym.html> Downloaded: April 18, 2016.
- CIA (2016i): Kyrzyzistan. In: *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kg.html> Downloaded: April 18, 2016.
- CIA (2016j): Kosovo. In: *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html> Downloaded: April 18, 2016.
- CIA (2016l): Macedonia. In: *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html> Downloaded: April 18, 2016.
- CIA (2016m): Mozambique. In: *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mz.html> Downloaded: April 18, 2016.
- CIA (2016n): Russia. In: *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html> Downloaded: April 18, 2016.
- CIA (2016o): Somalia. In: *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html> Downloaded: April 18, 2016.
- CIA (2016p): Tajikistan. In: *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html> Downloaded: April 18, 2016.
- CIA (2106q): Turkenistan. In: *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html> Downloaded: April 18, 2016.
- CIA (2016r): Uzbekistan. In: *Central Intelligence Agency: The world factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html> Downloaded: April 18, 2016.
- Fahim, Kareem (2016): As war strangles Yemen, many fear the grip will never break. *The New York Times*, May 10, 2016. <http://www.nytimes.com/2016/05/11/world/middleeast/yemen-civil-war.html>
 Downloaded June 1, 2016.
- Freedom House (2016): *Nations in Transit 2016*. <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/nations-transit-2016> Downloaded May 15, 2016.
- Freedom House (2016b): Azerbaijan. *Freedom House Nations in Transit country report*.
https://freedomhouse.org/sites/default/files/NIT2016_Azerbaijan.pdf Downloaded May 15, 2016.
- Freedom House (2016c): Bosnia and Hercegovina. *Freedom House Nations in Transit country report*.
https://freedomhouse.org/sites/default/files/NIT2016_BiH_final.pdf Downloaded May 15, 2016.
- Galdini, Franco (2015): Islam in Kyrgyzstan: Growing in diversity. *Open Democracy*, October 22, 2015.
<https://www.opendemocracy.net/od-russia/franco-galdini/islam-in-kyrgyzstan-growing-in-diversity>
 Downloaded June 19, 2016.
- Guardian (2015): Kerry meets Uzbekistan leader, seen as one of the world's most repressive. *The Guardian*, November 1, 2015. <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/01/john-kerry-uzbekistan-islam-karimov-central-asia-human-rights> Downloaded June 20, 2016.
- Guardian (2016a): Tajikistan votes to allow president to rule indefinitely. *The Guardian*, May 23, 2016.
<https://www.theguardian.com/world/2016/may/23/tajikistan-votes-to-allow-president-emomali-rahmon-to-rule-indefinitely> Downloaded June 20, 2016.
- Guardian (2016b): Tajikistan human rights fears as banned party's ex-leaders jailed for life. *The Guardian*, June 2, 2016. <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/02/tajikistan-human-rights-fears-banned-irpt-party-leaders-jailed-life> Downloaded June 20, 2016.

- Guardian (2016c): Turkmenistan president rewrites constitution to let him rule for life. *The Guardian* February 16, 2016. <https://www.theguardian.com/world/2016/feb/16/turkmenistan-president-rewrites-constitution-to-let-him-rule-for-life> Downloaded June 20, 2016.
- Hiro, Dilip (2009): *Inside Central Asia: A political and cultural history of Uzbekistan, Turkmenistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkey and Iran*. New York: Overlook Duckworth.
- Krausen, Erik (2015): Central Asia: Can secular Islam survive? *The Diplomat*, April 10, 2015. <http://thediplomat.com/2015/04/central-asia-can-secular-islam-survive/> Downloaded June 20, 2016.
- Kuran, Timur (2004): Why the Middle East is economically underdeveloped: Historical mechanisms of institutional stagnation. *Journal of Economic Perspectives*, vol. 18/3: pp. 71-90.
- Lewis, Simon (2016): Tajikistan police shave nearly 13,000 men in their battle against conservative Islam. *Time Magazine*, January 20, 2016. <http://time.com/4188161/tajikistan-shave-islam-radicalization-muslim/> Downloaded June 20, 2016.
- North, Andrew (2016): ‘We’ll cut off your head’: Open season for LGBT attacks in Kyrgyzstan. *The Guardian*, May 4, 2016. <https://www.theguardian.com/world/2016/may/04/kyrgyzstan-lgbt-community-fear-attacks-russia> Downloaded June 19, 2016.
- Pew (2009): *Mapping the global Muslim population: A report on the size and distribution of the World’s Muslim population*. Washington DC: Pew Research Center. <http://www.pewforum.org/files/2009/10/Muslimpopulation.pdf> Downloaded: June 16, 2016.
- Pew (2012): *The world’s Muslims: Unity and diversity*. Washington DC: Pew Research Center. <http://www.pewforum.org/files/2012/08/the-worlds-muslims-full-report.pdf> Downloaded June 16, 2016.
- Pew (2013): *The world’s Muslims: Religion, politics and society*. Washington DC: Pew Research Center. <http://www.pewforum.org/files/2013/04/worlds-muslims-religion-politics-society-full-report.pdf> Downloaded: June 16, 2016.
- Pikulicka-Wilczewska, Agnieszka (2015)_ Islamic state in Kyrgyzstan: A real or imagined threat? *Open Democracy*, October 22, 2015. <https://www.opendemocracy.net/od-russia/agnieszka-pikulicka-wilczewska/islamic-state-in-kyrgyzstan-real-or-imagined-threat> Downloaded June 19, 2016.
- Platteau, Jean-Philippe (2008): Religion, politics and development: Lessons from the lands of Islam. *Journal of Economic Behavior and Organization*, vol. 68/1, pp. 329-351.
- Pryor, Frederic (2007): The economic impact of Islam on developing countries. *World Development*, vol. 35/11, pp. 1815-1835.
- Recknagel, Charles – Muhammad Tahir (2013): Turkmenistan keeps lid on all things Islam. *Radio Free Europe/Radio Liberty*, May 30, 2013. <http://www.rferl.org/content/turkmenistan-tough-approach-islam/25001901.html> Downloaded June 20, 2016.
- Rougier, Eric (2016): “Fire in Cairo”: Authoritarian-redistributive social contracts, structural change, and the Arab Spring. *World Development*, vol. 78, pp. 148-171.
- Sieff, Kevin – Joshua Partlow (2014): Afghan economy facing serious revenue shortage. *The Washington Post*, April 15, 2014. https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/afghan-economy-facing-serious-revenue-shortage/2014/04/15/6ddce38a-5be9-46ad-8f3b-1eb2ef4ed9bd_story.html Downloaded: April 17, 2016.
- Souleimanov, Emil – Maya Ehrmann (2013): The rise of militant Salafism in Azerbaijan and its regional implications. *Middle East Policy Council*, vol. 20/3, pp. 1-8. <http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/rise-militant-salafism-azerbaijan-and-its-regional-implications> Downloaded June 11, 2016.

- Tanner, Marcus (2015): 'A hardliner's nightmare': Religious tolerance in Europe's only majority-Muslim country. *Newsweek*, March 31, 2015. <http://europe.newsweek.com/hardliners-nightmare-religious-tolerance-europes-only-majority-muslim-country-318212?rm=eu> Downloaded June 11, 2016.
- Trilling, David (2015): Tajikistan debates ban on Arabic names as part of crackdown on Islam. *The Guardian*, May 8, 2015. <https://www.theguardian.com/world/2015/may/08/tajikistan-islam-arabic-names-crackdown> Downloaded June 20, 2016.
- UN News Centre (2015): Despite progress, Afghanistan faces major economic, security and political challenges in 2015. *UN News Centre*, December 21, 2015. <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=52875#.VxaH6tSLTIU> Downloaded: April 17, 2016.
- Valiyev, (2005): Azerbaijan: Islam in a post-Soviet republic. *Middle East Review of International Affairs*, vol. 9/4: pp. 1-13.
- Wikipedia/AAOIFI (2016): Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions. *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Accounting_and_Auditing_Organization_for_Islamic_Financial_Institutions Downloaded: April 18, 2016.
- World Bank (2016): Yemen – Overview. *The World Bank*. <http://www.worldbank.org/en/country/yemen/overview> Downloaded June 1, 2016.
- Yashar, Ari (2013): Angola becomes 'first country to ban Islam'. *Arutz Sheva*, November 25, 2013. <http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/174445#.VymiGdKLTIU> Downloaded April 25, 2016.